

Daugiareikšmiai ir homoniminiai statybos liaudies terminai

ROBERTAS STUNŽINAS

Lietuvių kalbos institutas

Vienas pagrindinių terminijos siekiamybių ir reikalavimų yra terminų vienareikšmiškumas. Tobulai sutvarkytoje terminijoje kiekvienai sąvokai turėtų būti atskiras terminas ir kiekvienas terminas turi žymėti tik vieną sąvoką (Keinys 1980: 30). Tačiau daugelio sričių terminijose pasitaiko atvejų, kai vienu terminu įvardijamos skirtingos sąvokos. Toks sąvokų ir terminų neatitikimas, sukeliantis terminų daugiareikšmiškumą ir homonimiją, būdingas mažiau sutvarkytoms mokslo sričių terminijoms.

Terminų daugiareikšmiškumas ir homonimija ypač būdingi mažu reikšmių griežtumu ir metaforiškumu pasižyminčiai statybos liaudies terminijai. Šiame straipsnyje apžvelgiama daugiareikšmė *Lietuvių kalbos žodyno* (t. I–XX) ir *Lietuvių kalbos atlaso* (T. I) (šaltinių sąrašą žr. straipsnio pabaigoje) statybos liaudies terminija. Analizuojami šaltiniai – *Lietuvių kalbos atlasas* ir *Lietuvių kalbos žodynas* yra vieni didžiausių liaudies terminų šaltinių. *Lietuvių kalbos atlasas* – „svarbiausias arealinės kalbotyros veikalas, kuriame parodyta kelių tūkstančių lietuvių kalbos reiškinių – kaimo buityje vartojamų žodžių, pavadinimų, terminų įvairavimas ir paplitimas“ (LKE 1999: 369). *Lietuvių kalbos žodynas* – „svarbiausias XX a. lietuvių leksikografijos ir lietuvių filologijos veikalas <...>, apimantis lietuvių kalbos leksiką nuo pirmųjų rašytinių šaltinių iki dabartinės šnekamosios ir raštų kalbos“ (LKE 1999: 374–376). Renkant medžiagą perskaityti *Lietuvių kalbos žodyno* I–XX tomai. Patogumo dėlei pavyzdžiai straipsnyje pateikiami remiantis elektroninio *Lietuvių kalbos žodyno* duomenimis.

Straipsnio tikslas – nustatyti, kas būdinga daugiareikšmei ir homoniminei statybos liaudies terminijai, taip pat išsiaiškinti, kokių požymių bendrybių ir skirtubių turi tam tikros daugiareikšmių ir homoniminių terminų grupės. Iš viso aptariama daugiau nei 350 daugiareikšmių ir homoniminių terminų eilučių, kurias sudaro 789 skirtingi terminai.

Leksikologijos teorijoje daugiareikšmiškumas – žodžio (ar kurio nors kito

reikšminio kalbos vieneto) dviejų ar daugiau susijusių reikšmių turėjimas (LKE 1999: 460). Homonimija – reiškiny, kai tą pačią raišką turintys žodžiai turi visiškai skirtingas reikšmes (Jakaitienė 2009: 101). Terminologijos teorijoje daugiareikšmiškumas ir homonimija traktuojami nevienodai.

S. Griniovo teigimu, kurį laiką kelių sąvokų vardijimas tuo pačiu leksiniu vienetu laikytas daugiareikšmiškumu (Гринев 1990: 99). Vėliau, terminologo teigimu, kalbėta tik apie terminų homonimiją. Laikytasi nuomonės, kad kelias sąvokas įvardijantys vienodi leksiniai vienetai turi būti laikomi homonimais – mokslo sąvokos turi aiškias ir tiksliai nustatytas ribas, o šias sąvokas atspindinčios terminų reikšmės taip pat turi būti tiksliai išskiriamos ir atskiriamos (Гринев 1990: 100). Iš tikrųjų terminologijoje galima kalbėti ir apie terminų homonimiją, ir apie daugiareikšmiškumą. Abiem atvejais tuo pačiu leksiniu vienetu įvardijamos kelios sąvokos, tačiau homonimijos atveju sąvokų ryšiai nėra aiškiai apčiuopiami arba jų išvis nėra (Гринев 1990: 101).

Šiame straipsnyje laikomasi įprasto leksinės semantikos ir terminologijos požiūrio ir daugiareikšmiais laikomi terminai, turintys reikšmių sąsają. N. Golovino teigimu, terminologijoje daugiareikšmiškumas gali atsirasti iš paprastosios kalbos žodžių ir tai vyksta keičiantis ar plėtojantis pagrindinei reikšmei (Головин 1987: 48). Terminologo teigimu, daugiareikšmių terminų gali atsirasti pavadinimo perkėlimo būdu pagal tam tikrus sąvokų asociacinius ryšius (Головин 1987: 51).

Homoniminiais laikomi terminai, turintys atsitiktinį garsinės sandaros sutapimą¹. Homonimų reikšmės turi būti tiek tolimos, kad jų nebūtų galima suvokti kaip to paties elemento susijusių reikšmių (LKE 1999: 248). Straipsnyje homoniminiais terminais visų pirma laikytini atsitiktinį fonetinį panašumą turintys skirtingų reikšmių žodžiai, paprastai pateikiami atskiruose žodyno straipsniuose.

DAUGIAREIKŠMIAI TERMINAI

Tiriamoje medžiagoje absoliučią daugumą sudaro daugiareikšmiai terminai. 769 daugiareikšmiai terminai sudaro 97,5% visų analizuojamų terminų. Tai yra tuose pačiuose straipsniuose pateikiami artimų reikšmių terminai. Čia pirmiausiai minėtini artimas sąvokas įvardijantys daugiareikšmiai terminai. Jie turi tą patį reikšmės branduolį, tačiau išsiskiria įvairiais reikšmės

¹ V. Urbučio teigimu, homonimų reikšmės skyrimasis apskritai nėra diferencinis požymis – visi dvipusiai elementai skiriasi reikšme (LKE 1999: 101).

periferijos aspektais. Leksinės reikšmės sudėties požiūriu tai yra bendras pagrindines semas² turintys, bet tam tikromis šalutinėmis semomis išsiskiriantys terminai. Šis pluoštas susideda iš 311 terminų (40,4% visų daugiareikšmių terminų). Pagal įvardijamus dalykus tai yra pastatus (29 terminai), pastatų dalis, patalpas ir priestatus (109), konstrukcijas (67), tvoras ir aptvarus (68), pastatų vidinius įtaisus ir įtaisinius (25), statybos įrankius ir priemones (9) ir amatininkus (4) įvardijantys terminai. Pagal pačias bendriausias ir svarbiausias³ skiriamąsias semas⁴ šiuos daugiareikšmius terminus galima skirstyti į smulkesnes grupeles.

Pastatus įvardijantys daugiareikšmiai terminai daugiausia turi **paskirties** skiriamųjų semų (8 eilutės), pvz.: *namas* „gyvenamasis namas“ LKA I 34, LKŽ_e –⁵ „atskirai pastatytas nedidelis trobesys su virykle vasarai“ LKŽ_e; *kaniūkšlė* „arklių tvartas, arklidė“ LKŽ_e – „kiaulių tvartas“ LKŽ_e.

Nemaža daugiareikšmių terminų dalis tarpusavyje yra susiję sinoniminiais ryšiais. Pavyzdžiui, terminai *šieninė* LKA I 57, *daržinė* LKA I 56, *klaimas* LKA I 57, *klojimas* LKA I 57, *kluonas* LKA I 57, *skūnia* LKA I 57 turi „šieno laikomo trobesio“ ir „javų laikomo trobesio“ reikšmes: *daržinė* „šieno laikomas trobesys“ LKA I 56 – „trobesys, kuriame javai tik sukraunami“ LKA I 53, LKŽ_e; *klaimas* „šieno laikomas trobesys“ LKA I 57 – „trobesys, kuriame javai sukraunami ir džiovinami“ LKA I 53; *klojimas* „šieno laikomas trobesys“ LKA I 57 – „trobesys, kuriame javai sukraunami ir džiovinami“ LKA I 53; *kluonas* „didelis javų kraunamas trobesys“ LKA I 53, LKŽ_e – „šieno laikomas trobesys“ LKA I 57 – „trobesys, kuriame javai sukraunami ir džiovinami“ LKA I 53; *skūnia* „daržinė, kluonas“ LKŽ_e – (*skūnė*)⁶ „šieno laikomas trobesys“ LKA I 57 – „javų kraunamas trobesys su vienu grendymu“ LKA I 53 – (*skūnė*) „trobesys, kuriame javai tik sukraunami“ LKA I 53 (*skūnė*) – „ratinė“ LKŽ_e; *šieninė* „šieno laikomas trobesys“ LKA I 57, LKŽ_e – „daržinė“ LKŽ_e.

² Straipsnyje vartojamas dažniausias – *semos* terminas. Semantiniai elementai dar vadinami *semantiniais požymiais*, *semantiniais diferenciniais požymiais*, *noemomis*, *semantiniais daugikliais*, *reikšmės požymiais* (žr. Gudavičius 2007: 25).

³ Analizuojami terminai turi ne vieną skiriamąjį požymį. Tačiau kiekvienu atveju galima išskirti patį svarbiausią skiriamąjį požymį (jų grupę).

⁴ Leksinėje semantikoje kalbama apie *tapčios semos* ryšį, t. y. kai kelios reikšmės yra susijusios vienu ar keliais semantiniais komponentais (žr. Jakaitienė 2010: 96). Straipsnyje kalbama apie priešingą reiškinį ir vartojamas antoniminis terminas *skiriamoji sema*.

⁵ Po brūkšnio pateikiamos daugiareikšmių terminų reikšmės.

⁶ Skiausteliuose pateikiami variantiniai terminai (plačiau apie variantinius statybos liaudies terminus žr. Stunžinas 2008: 111–131).

Keletas daugiareikšmių terminų turi **kokybės** skiriamųjų semų (3 eilutės), pvz.: *abarės* „tvartas“ LKA I 50 – „dideli karvių tvartai“ LKA I 50; *riūmas* „didelis, gražus, ištaigingas gyvenamasis namas“ LKA I 34 – „sodyba“ LKŽ_e; *svirnas* „trobesys grūdams pilti“ LKA I 47, LKŽ_e – „didesnė klėtis“ LKŽ_e – „dvarų didelis pastatas grūdams laikyti“ LKA I 47.

Vieną eilutę sudaro terminai, turintys **priklausymo** skiriamųjų semų, pvz.: *trisienis* „daržinė prie tvarto šienui laikyti“ LKA I 57 – „kluonelis prie kluono galo šienui krauti“ LKA I 57.

Pastatų dalis, patalpas bei priestatus įvardijantys daugiareikšmiai terminai daugiausia turi **priklausymo** skiriamųjų semų (23 eilutės), pvz.: *aukštas* „vieta ant lubų, antlubis“ LKŽ_e – „vieta ant klėties lubų, antlubis“ LKA I 49; *galas* „gyvenamos trobos dalis, viena pusė“ LKŽ_e – „klojime vieta, kur kraunami javai, nampusė, prėsas“ LKŽ_e – „vidurinė trobesio dalis javams ar šienui krauti“ LKA I 55 – „vieta javams ar šienui krauti tam tikro trobesio, kurio durys iš šono, o grendymas išilgai, gale“ LKA I 55; *kamara* „valstiečių trobos ar klėties kambarys įvairiems produktams ir daiktams pasidėti, indauja, sandėlis“ LKŽ_e – „maudymosi trobesio pirmoji patalpa“ LKA I 58; *pakura* „jaujos ar pirties dalis, kur kuriama krosnis džiovinti linams ar javams prieš kuliant“ LKŽ_e – „javų džiovinimo patalpa“ LKA I 64; *pirtis* „patalpa, kur džiovinami ir minami linai“ LKŽ_e – „jauja kluone linams ar javams džiovinti prieš minant ar kuliant, duba, pakura“ LKA I 64, LKŽ_e; *užpeludis* „javų kraunamo trobesio žemesnis priestatas“ LKA I 54, LKŽ_e – „priestatas prie kluono pelams supilti, peludė“ LKŽ_e; *viršus* „vieta ant lubų, antlubis, aukštas“ LKŽ_e – „vieta ant klėties lubų, antlubis“ LKA I 49; *viškos* „patalpa ant daržinės lubų“ LKŽ_e – „patalpa ant klėties lubų“ LKŽ_e – „patalpa ant prieklėčio lubų“ LKŽ_e – „patalpa ant svirno lubų“ LKŽ_e – „patalpa ant trobos lubų, aukštas“ LKŽ_e – „patalpa ant priemenės lubų“ LKŽ_e.

Šioje grupelėje daugiausia pasitaiko daugiareikšmių terminų, įvardijančių įvairių pastatų priestatus ar pirmąsias patalpas, arba, tiksliau – turinčių „priemenės“ ir „maudymosi trobesio pirmosios patalpos“ reikšmes, pvz.: *butukas* „priemenė“ LKA I 39, LKŽ_e – „maudymosi trobesio pirmoji patalpa“ LKA I 58; *gonkas* (*gonkos*) „prieangis, gyvenamo namo priebutis, statomas prie lauko durų“ LKA I 39 – (*gonkos*) „prieklėtis“ LKA I 48; *gonkelis* „be langų, atviras priebutis“ LKA I 39 – „prieklėtis“ LKA I 48; *kalidorius* „maudymosi trobesio pirmoji patalpa“ LKA I 58 – „priemenė“ LKA I 39; *nameliokas* „maudymosi trobesio pirmoji patalpa“ LKA I 58 – „priemenė“

LKA I 39; *namelis* „priemenė“ LKA I 39, LKŽ_e – „maudymosi trobesio pirmoji patalpa“ LKA I 58; *prieangis* „gyvenamo namo priebutis, statomas prie lauko durų“ LKA I 39, LKŽ_e – „jaujos dalis“ LKŽ_e – „maudymosi trobesio pirmoji patalpa“ LKA I 58 – „prieklėtis“ LKA I 48 – „priemenė“ LKA I 38, LKŽ_e; *prieangiukas* „priemenė“ LKA I 38 – „maudymosi trobesio pirmoji patalpa“ LKA I 58; *prieduris* „klojimo dalis prie durų“ LKŽ_e – „priebutis, prienamis“ LKŽ_e; *priegonkis* „priebutis“ LKA I 39, LKŽ_e – „prieklėtis“ LKA I 48; *priemenė* „gyvenamojo namo dalis prie lauko durų“ LKŽ_e – „jaujos prieduris, prieangis“ LKŽ_e – „maudymosi trobesio pirmoji patalpa“ LKA I 58, LKŽ_e; *priesienis* „maudymosi trobesio pirmoji patalpa“ LKA I 58, LKŽ_e – „priebutis“ LKA I 40 – „priemenė“ LKA I 38, LKŽ_e; *prieškambaris* „priemenė“ LKA I 39 – „maudymosi trobesio pirmoji patalpa“ LKA I 58; *sienis* „priemenė“ LKA I 39, LKŽ_e – „maudymosi trobesio pirmoji patalpa“ LKA I 58, LKŽ_e; *varanda* „priebutis“ LKA I 40 – „prieklėtis“ LKA I 48.

Nemaža terminų dalis turi **paskirties** skiriamųjų semų (17 eilučių), pvz.: *grinčia* „trobos prastesnysis galas“ LKŽ_e – „gyvenamojo namo galas, kur pilamos bulvės“ LKA I 34; *kamara* „valstiečių trobos ar klėties kambarys įvairiems produktams ir daiktams pasidėti, indauja, sandėlis“ LKŽ_e – „kaimo trobos svečių kambarys“ LKŽ_e – „kambarys“ LKŽ_e – „miegamasis kambarys (ppr. prie klėties)“ LKŽ_e; *katukas* „pelų laikymo vieta“ LKA I 54 – „užtvara, sandėlis tvarte pašarams ar pakinktams sudėti“ LKŽ_e; *menė* „svetainė, seklyčia“ LKŽ_e – „kamara, sandėliukas priešinėje“ LKŽ_e; *pažastinė* „peludė“ LKŽ_e – „šalidė“ LKŽ_e; *pirkaitė* „kambarys svečiams, seklyčia“ LKŽ_e – „patalpa kitame pirkios gale maisto produktams, bulvėms laikyti“ LKŽ_e; *pirtikė* „prieangis“ LKŽ_e – „patalpa įvairiems maisto produktams ir daiktams pasidėti, kamara, priešininkė, maltuvė“ LKŽ_e; *priešakinė* „gerai įrengtas, puošnus valstiečio namo kambarys“ LKŽ_e – „valstiečio namo priešinė, kamarėlė“ LKŽ_e; *šiopa* „pašiūrė, stoginė“ LKŽ_e – „pašiūrė kuliamosios mašinos maniežui laikyti, maniežinė, mašinbūdė“ LKŽ_e; *šopa* „pastogė, padangtė“ LKŽ_e – „pastogė šiaudams, šienui, linams krauti, daržinė“ LKŽ_e; *užlaidas* „klojimo galas, šalinė“ LKA I 55, LKŽ_e – „peludė“ LKŽ_e; *vazaunė* „patalpa vežimams, rogėms, ūkio padargams, pakinktams ir pan. laikyti, ratinė“ LKŽ_e – „patalpa šienui laikyti, daržinė“ LKŽ_e.

Šioje grupelėje daugiausia yra daugiareikšmių terminų, turinčių „javų laikomos vietos“ ir „šieno laikomos vietos“ reikšmes, pvz.: *jaugalis* „jaujos galas, kluono galas, kur krauna javus, prėslas“ LKŽ_e – „trobesio dalis, kur kraunama javai ar šienas“ LKA I 55; *pakrava* „vieta klojime aukščiau balkių

krauti javams“ LKŽ_e – „vieta, patalpa šienui, šiaudams krauti“ LKŽ_e; *stulpas* „javų šalinė“ LKŽ_e – „šieno šalinė“ LKŽ_e; *šalidė* „peludė“ LKŽ_e – „vieta javams ar šienui krauti“ LKA I 55, LKŽ_e – „vieta klojime, kur kraunami šiaudai, šienas“ LKŽ_e; *užukartė* „šalidė“ LKŽ_e – „vieta klojime, kur kraunami javai, šiaudai, šienas“ LKŽ_e.

Keletas daugiareikšmių terminų turi **konstrukcinių ypatybių** skiriamųjų semų (3 eilutės), pvz.: *butukas* „priemenė“ LKA I 39, LKŽ_e – „paprastas, lentomis apkaltas priebutis“ LKA I 39; *gonkas* „prieangis, gyvenamo namo priebutis, statomas prie lauko durų“ LKA I 39 – „paprastas, be langų prieangis“ LKA I 39; *gonkos* „prieangis, gyvenamo namo priebutis, statomas prie lauko durų“ LKA I 39 – „be langų, atviras priebutis“ LKA I 40 – „įstiklintomis sienelėmis priebutis“ LKA I 39 – „puošnesnis priebutis“ LKA I 40 – „uždaras su langais priebutis“ LKA I 39.

Kiti terminai turi kitokių skiriamųjų semų. Terminai *stubelė* „gerasis kambarys, svetainė“ LKŽ_e – „mažesnisys kambarys“ LKŽ_e turi **kokybės** skiriamųjų semų. Terminai *nampusė* ir *prėslas*, turintys „javų ir šieno laikomos vietos“ ir „javų ir šieno prikrautos vietos“ reikšmes, turi **pilnio** skiriamųjų semų, pvz.: *nampusė* „javų ar šieno prikrauta šalinė“ LKA I 55 – „klojimo, daržinės galas javams, šienui ir kt. krauti“ LKŽ_e; *prėslas* „javų, šieno prikrauta šalinė“ LKŽ_e – „vieta javams ar šienui krauti“ LKA I 55.

Didžiausia **pastatų konstrukcijas** įvardijančių terminų dalis turi **priklausymo** skiriamųjų semų (14 eilučių), pvz.: *aslė* „gyvenamojo namo molinio (plūktinio) grendymas“ LKA I 36 – „javų kraunamo trobesio vieta, kurioje kuliama javai“ LKA I 53; *grendymas* „asla“ LKA I 37 – „javų kraunamo trobesio vieta, kurioje kuliama javai“ LKA I 53; *kluonas* „asla“ LKA I 37 – „molinis klojimo grindinys“ LKŽ_e; *laitas* „asla“ LKA I 37, LKŽ_e – „javų kraunamo trobesio vieta, kurioje kuliama javai“ LKA I 53; *lubavonia* „gyvenamojo namo lubos“ LKA I 36 – „klėties lubos“ LKA I 48; *padas* „asla“ LKA I 37 – „javų kraunamo trobesio vieta, kurioje kuliama javai“ LKA I 53, LKŽ_e; *pamastas* „grindys“ LKA I 38, LKŽ_e – „javų kraunamo trobesio vieta, kurioje kuliama javai“ LKA I 54; *plonas* „asla“ LKA I 37 – „javų kraunamo trobesio vieta, kurioje kuliama javai“ LKA I 54; *šlengė* „durų stakta“ LKŽ_e – „lango stakta“ LKŽ_e; *užlelės* „klėties lubos“ LKA I 48 – „lubos virš prieklėčio“ LKA I 48; *užlos* „gyvenamo namo priemenės lubos“ LKA I 36, LKŽ_e – „lubos virš prieklėčio“ LKA I 48 – „pirkios lubos“ LKŽ_e – „klėties lubos“ LKA I 48; *verėja* „kluono durų šulas“ LKŽ_e – „žardo šoninis šulas“ LKŽ_e; *viškos* „daržinės lubos“ LKŽ_e – „priemenės lubos“

LKŽ_e; *žemė* „asla“ LKA I 37 – „javų kraunamo trobesio vieta, kurioje kuliama javai“ LKA I 54.

Grupelė terminų turi **paskirties** skiriamųjų semų (9 eilutės), pvz.: *driblentė* „lenta, kalama iš galo šiaudinio stogo, kad vėjas šiaudų netaršytų, vėtrinė“ LKŽ_e – „lenta, kalama prie namų sienos pagal pamatą, pagal langą ar skliautų (čyto) apačioje vandeniui nubėgti, palašinė“ LKŽ_e; *juosta* „medinė sutvirtinamoji durų, stalų ir pan. detalė, pervaras, sankalas, įvylis“ LKŽ_e – „skersinis medis, jungiantis stalo, durų ir kt. lentas“ LKŽ_e – „skersinis, jungiantis gegnes“ LKŽ_e; *pėdžia* „vertikalus ramstis senoviniame klojime stogui laikyti“ LKŽ_e – „žardo šulas ar šiaip koks ramstis“ LKŽ_e; *permėtis* „po kraigu einanti kartis, ant kurios sukabintos gegnės“ LKŽ_e – „skersinė kartis, jungianti kreklus“ LKŽ_e; *varža* „(daržinės, jaujos) sienojus sutvirtinantis skersinis“ LKŽ_e – „gegnės jungiantis rąstelis, skersinis, spyris“ LKŽ_e – „kartelė šiaudams prispausti dengiant stogą, klostis“ LKŽ_e; *kanė* „įkarpa rąsto gale kertėms sunerti“ LKŽ_e – „išpjova sienoje sijai įleisti“ LKŽ_e; *grendymėlis* „javų kraunamo trobesio vieta, kurioje kuliama javai“ LKA I 53 – „klojimų viduriu išilgai einantis grendymas, kuris jungia du skersinius grendymus“ LKA I 53; *čerpė* „molio plytelė stogui dengti“ LKŽ_e – „plytelė krosniai statyti, koklis“ LKŽ_e; *koklis* „čerpė“ LKŽ_e – „iš viršaus glazūruota plona plyta, vartojama krosnimis iš išorės, sienoms ir grindims iškloti“ LKŽ_e.

Šiek tiek mažiau yra daugiareikšmių terminų, turinčių **sudėties** skiriamųjų semų (8 eilutės), pvz.: *asla* „plūktinis grendymas“ LKA I 36 – „medinės grindys“ LKA I 36; *dokas* „stogas“ LKŽ_e – „skarda ar lentelėmis (gontais) dengtas stogas“ LKA I 35 – „šiaudinis stogas“ LKA I 35; *grendymas* „asla“ LKA I 37 – „plūktinė klojimo asla, padas, laitas“ LKŽ_e; *grinda* „medinė asla iš lentų, grindys“ LKŽ_e – „plūktinė asla, laitas“ LKŽ_e; *klojimas* „lentomis klotas grendymas“ LKA I 54 – „plūktinė ar lietinė asla (klojime), grendymas, laitas, padas“ LKŽ_e; *padamentas* „mūrytas pamatas, po siena padėti akmenys“ LKA I 36 – „pamatas, fundamentas“ LKŽ_e; *pamatai* „apatinė namo dalis, ant kurios statomos sienos“ LKA I 35, LKŽ_e – „mūrytoji (akmenų, plytų) apatinė namo dalis“ LKA I 35; *pamūra* „pamatas (lietas iš cemento, mūrytas)“ LKŽ_e – „pamatas“ LKA I 35.

Didžioji **tvoras bei aptvaras** įvardijančių terminų dalis turi **sudėties** skiriamųjų semų (11 eilučių), pvz.: *rikis* „plonų kartelių tvora“ LKA I 62 – „statinė tvora, pinučiai“ LKŽ_e; *stačiakuoliai* „į žemę sukaltų stačių baslių, kurių viršutiniai galai sutvirtinami vytimis, tvora“ LKA I 63 – „siaurų, lygiais tarpais sukaltų lentelių tvora“ LKA I 60; *stačiokai* „į žemę sukaltų

stačių baslių, kurių viršutiniai galai sutvirtinami vytimis, tvora“ LKA I 63 – „siaurų, lygiais tarpais sukaltų lentelių tvora“ LKA I 60; *statiniai* „eglišakių stati tvora“ LKA I 61 – „į žemę sukaltų stačių baslių, kurių viršutiniai galai sutvirtinami vytimis, tvora“ LKA I 63 – „siaurų, lygiais tarpais sukaltų lentelių tvora“ LKA I 60 – „stačia nugenėtų eglišakių tvora, pinučiai, žiogris“ LKA I 61, LKŽ_e – „žagarų tvora“ LKA I 64; *statiniukai* „eglišakių stati tvora“ LKA I 61 – „į žemę sukaltų stačių baslių, kurių viršutiniai galai sutvirtinami vytimis, tvora“ LKA I 63 – „siaurų, lygiais tarpais sukaltų lentelių tvora“ LKA I 60; *strikoliai* „į žemę sukaltų stačių baslių, kurių viršutiniai galai sutvirtinami vytimis, tvora“ LKA I 63 – „siaurų, lygiais tarpais sukaltų lentelių tvora“ LKA I 60; *strikuoliai* „eglišakių stati tvora“ LKA I 61, LKŽ_e – „siaurų, lygiais tarpais sukaltų lentelių tvora“ LKA I 60, LKŽ_e; *tuinai* „eglišakių stati tvora“ LKA I 62 – „į žemę sukaltų stačių baslių, kurių viršutiniai galai sutvirtinami vytimis, tvora“ LKA I 63; *žardis* „vinimis kalta karčių tvora“ LKA I 63 – „vytimis rišta ar vinimis kalta karčių tvora“ LKA I 62; *žiograi* „eglišakių stati tvora“ LKA I 61 – „pinta tvora“ LKŽ_e; *žiogrius* „eglišakių stati tvora“ LKA I 61 – „statinė tvora, nupinta iš medžio šakų, sukaišiotų tarp skersinių, pinučiai“ LKŽ_e.

Iš šių terminų daugiareikšmiškumo yra atsiradęs ir sudėtinių terminų daugiareikšmiškumas, nes nemažai tvoras įvardijančių vienažodžių terminų įeina į sudėtinių terminų sudėtį (11 eilučių), pvz.: *rikinė tvora* „plonų kartelių tvora“ LKA I 62 – „žagarų tvora“ LKA I 64; *rikių tvora* „eglišakių stati tvora“ LKA I 62 – „plonų kartelių tvora“ LKA I 62; *stačiakuolių tvora* „į žemę sukaltų stačių baslių, kurių viršutiniai galai sutvirtinami vytimis, tvora“ LKA I 63 – „siaurų, lygiais tarpais sukaltų lentelių tvora“ LKA I 60; *stačiokė tvora* „eglišakių stati tvora“ LKA I 61 – „siaurų, lygiais tarpais sukaltų lentelių tvora“ LKA I 60; *statinė tvora* „eglišakių stati tvora“ LKA I 61 – „siaurų, lygiais tarpais sukaltų lentelių tvora“ LKA I 60 – „į žemę sukaltų stačių baslių, kurių viršutiniai galai sutvirtinami vytimis, tvora“ LKA I 63 – „stačių lentelių tvora“ LKŽ_e – „tvora iš pinučių, žiogrinė“ LKŽ_e – „tvora iš pražulniai sudėtų šakų, kartelių“ LKŽ_e – „žagarų tvora“ LKA I 64; *statinių tvora* „eglišakių stati tvora“ LKA I 61 – „į žemę sukaltų stačių baslių, kurių viršutiniai galai sutvirtinami vytimis, tvora“ LKA I 63 – „siaurų, lygiais tarpais sukaltų lentelių tvora“ LKA I 60 – „žagarų tvora“ LKA I 64; *statinykų tvora* „į žemę sukaltų stačių baslių, kurių viršutiniai galai sutvirtinami vytimis, tvora“ LKA I 63 – „žagarų tvora“ LKA I 64; *strikolinė tvora* „į žemę sukaltų stačių baslių, kurių viršutiniai galai sutvirtinami

vytimis, tvora“ LKA I 63 – „siaurų, lygiais tarpais sukaltų lentelių tvora“ LKA I 60; *strikuolių tvora* (*strikolių tvora*) „į žemę sukaltų stačių baslių, kurių viršutiniai galai sutvirtinami vytimis, tvora“ LKA I 63 – (*strikolių tvora*) „siaurų, lygiais tarpais sukaltų lentelių tvora“ LKA I 60; *tuinų tvora* „į žemę sukaltų stačių baslių, kurių viršutiniai galai sutvirtinami vytimis, tvora“ LKA I 63 – „egležakių stati tvora“ LKA I 62 – „žagarų tvora“ LKA I 64; *žardinė tvora* „vinimis kalta karčių tvora“ LKA I 63 – „vytimis rišta ar vinimis kalta karčių tvora“ LKA I 62 – „žagarų tvora“ LKA I 64.

Aptvaras įvardijantys terminai daugiausia turi **vietos** skiriamųjų semų (3 eilutės), pvz.: *bandodaržis*⁷ „gyvulių aptvaras laukuose“ LKA I 46 – „gyvulių aptvaras prie namų“ LKA I 46 – „prie namų užtvaras gyvuliams suvaryti vasarą, diendaržis“ LKŽ_e; *diendaržis* „lauke gyvuliams užtvertas gardas, aptvaras“ LKŽ_e – „prie ar tarp tvartų, paprastai dengtas gyvulių aptvaras“ LKA I 46; *dienykas* „gyvulių aptvaras prie tvarto“ LKA I 47 – „vieta gyvuliams laikyti tarp tvartų, esanti po stogu“ LKA I 47.

Keli daugiareikšmiai terminai turi **paskirties** ar **sudėties** skiriamųjų semų (2 eilutės), pvz.: *prytvartis* „aptvaras prie tvarto kiaulėms“ LKA I 47 – „gardas prie tvartų, laidaras, diendaržis“ LKŽ_e; *laidinys* „tvora, sudėliota tik iš nukirstų medžių“ LKŽ_e – „žagarų tvora“ LKA I 64.

Įtaisus ir įtaisinius įvardijantys daugiareikšmiai terminai daugiausia turi **priklausymo ir paskirties** skiriamųjų semų (8 eilutės). Didžioji tokių terminų dalis įvardija gyvenamosios patalpos krosnį ir linų džioviamos patalpos ar pirties krosnį, pvz.: *kakalys* „duonos kepimo krosnis ir patalpos šildymo krosnis“ LKA I 42, LKŽ_e – „jaujos krosnis“ LKA I 65; *krosnelė* „iš akmenų sukrautas šildomasis pirties ugniakuras“ LKA I 59 – „mūrelis trobai šildyti“ LKŽ_e; *krosnis* „duonos kepimo krosnis ir patalpos šildymo krosnis“ LKA I 42 – „iš akmenų sukrautas šildomasis pirties ugniakuras“ LKA I 59, LKŽ_e – „jaujos krosnis“ LKA I 65, LKŽ_e; *pečelis* „duonos kepimo krosnis ir patalpos šildymo krosnis“ LKA I 42 – „iš akmenų sukrautas šildomasis pirties ugniakuras“ LKA I 59; *pečiuokas* „duonos kepimo krosnis ir patalpos šildymo krosnis“ LKA I 42 – „iš akmenų sukrautas šildomasis pirties ugniakuras“ LKA I 59; *pečius* „krosnis patalpai šildyti, maistui virti, kepti, duonkepis“ LKA I 42, LKŽ_e – „jaujos krosnis“ LKA I 65, LKŽ_e.

Viena daugiareikšmių terminų pora turi tik **paskirties** skiriamųjų semų,

⁷ Statybos terminais laikomi ir aptvarus įvardijantys terminai. Statybos objektu šiuo atveju laikoma tvora ar kitos atitvėrimo priemonės.

pvz.: *mūrelis* „krosnis gyvenamai patalpai apšildyti“ LKŽ_e – „krosnis valgiui virti, viryklė“ LKŽ_e.

Keletas terminų įvardija uždarymo įtaisy ir turi **priklausymo** skiriamųjų semų, pvz.: *šova* „stumiamasis skląstis“ LKA I 41, LKŽ_e – „tvarto durų skląstis“ LKA I 41; *šovynė* „stumiamasis skląstis“ LKA I 41, LKŽ_e – „tvarto durų skląstis“ LKA I 41.

Keletas uždarymo įtaisy įvardijančių terminų turi **veikimo ypatybių** skiriamųjų semų (3 eilutės), pvz.: *spendyklė* „sukamasis skląstis“ LKA I 41, LKŽ_e – „stumiamasis skląstis“ LKA I 41, LKŽ_e; *velkė* „stumiamasis skląstis“ LKA I 40, LKŽ_e – „sukamasis skląstis“ LKA I 41, LKŽ_e; *klingė* „stumiamasis skląstis“ LKA I 41, LKŽ_e – „sukamasis skląstis“ LKA I 41, LKŽ_e.

Statybos įrankius ir priemones įvardijantys terminai daugiausia turi **paskirties** skiriamųjų semų (3 eilutės), pvz.: *bikis* „plaktukas“ LKŽ_e – „skobiamasis kirvis“ LKA I 87, LKŽ_e; *bindokas* „skaldomasis kirvis“ LKA I 87 – „dailidžių kirvis rąstams tašyti, skliutas“ LKŽ_e – „skobiamasis kirvis“ LKA I 87, LKŽ_e; *kalūnas* „tokia kūlė (kam kalti)“ LKŽ_e – „skaldomasis kirvis“ LKA I 88.

Vieną eilutę sudaro daugiareikšmiai terminai, turintys **sudėties** skiriamųjų semų, pvz.: *kukis* „kūjis“ LKŽ_e – „medinis įrankis kalti, plūkti, kūlė“ LKŽ_e.

Amatininkus įvardijantys terminai turi **veiklos** skiriamųjų semų (2 eilutės), pvz.: *dailidė* „baldų dirbėjas, stalius“ LKŽ_e – „namų statytojas“ LKŽ_e; *langius* „kas dirba langus“ LKŽ_e – „stiklius“ LKŽ_e.

Apibendrinant galima pasakyti, kad artimas sąvokas įvardijantys daugiareikšmiai terminai dažniausiai turi priklausymo (46 eilutės), paskirties (40 eilučių) ir sudėties (31 eilutė) skiriamųjų semų. Šiuos skiriamuosius požymius turintys 272 daugiareikšmiai terminai sudaro 87,4% visų artimas sąvokas įvardijančių daugiareikšmių terminų.

Daugiau nei trečdalį daugiareikšmiškumo atvejų sudaro įvairiais asociaciniais ryšiais susiję terminai. 297 tokiais ryšiais susiję terminai sudaro 38,6% visų daugiareikšmiškumo atvejų. Vienų šios grupės terminų reikšmės yra motyvuotos kitų terminų reikšmėmis pagal panašumą arba loginį ryšį. Šią daugiareikšmių terminų grupę sudaro metaforiniais arba metoniminiais ryšiais susiję terminai. Didžiąją šios grupės daugiareikšmių terminų dalį (243 terminai) sudaro metoniminiais⁸, t. y. loginiais pavadinamų dalykų ryšiais susiję terminai.

⁸ Metonimija – žodžio reikšmės perkėlimas pagal žymimų sąvokų tarpusavio ryšį, vidinį artimumą (LKE 1999: 410). Metoniminės reikšmės perkėlimo pagrindas – loginis pavadinamų dalykų ryšys (Jakaitienė 2010: 90).

Šioje grupėje pirmiausia minėtini **paskirties** bendrųjų semų turintys, **visumos ir dalies** santykiniais susiję daugiareikšmiai terminai. Jie sudaro beveik du trečdalius visų metoniminiais ryšiais susijusių terminų. Pagal įvardijamuosius objektus šie terminai smulkiau skirstytini į tokias grupes:

a) terminai, įvardijantys **visą pastatą ir jo dalį** – priestatą, patalpą (27 eilutės), pvz.: *buta* „kambarys“ LKŽ_e – „trobesys, namas“ LKŽ_e; *duba* „javų džiovinimo patalpa“ LKA I 64, LKŽ_c – „pirkia, troba“ LKŽ_c; *grinyčia* „pirkia, troba“ LKŽ_c – „priešininkė“ LKŽ_e; *gryčia* „vienas gyvenamojo namo galas“ LKA I 34, LKŽ_e – „visas gyvenamasis namas“ LKA I 34; *jauja* „atskira troba, kurioje linus džiovina ir mina“ LKŽ_c – „javų džiovinimo patalpa“ LKA I 64, LKŽ_e; *jaujas* „kūrenama kluono dalis, kur džiovinami javai“ LKŽ_e – „pastatas javams kulti ir krauti“ LKŽ_e; *kaladnykas* „šieno laikomas trobesys“ LKA I 57 – „kluono (klojimo) galas, prėslas“ LKŽ_e; *kamurka* „mažas tamsus kambarėlis“ LKŽ_c – „prasta trobelė“ LKŽ_e; *katukas* „tvarto dalis, kurioje laikomos vištos“ LKA I 52 – „vištininkas, vištidė“ LKŽ_e; *kiauliatvartis* „bendro tvarto dalis, kurioje laikomos kiaulės“ LKA I 51 – „kiaulių tvartas“ LKŽ_c; *kiaulinčius* „bendro tvarto dalis, kurioje laikomos kiaulės“ LKA I 51 – „kiaulidė“ LKŽ_c; *kiaulinyčia* „bendro tvarto dalis, kurioje laikomos kiaulės“ LKA I 51 – „kiaulių tvartas“ LKŽ_c; *kiaulinys* „bendro tvarto dalis, kurioje laikomos kiaulės“ LKA I 52 – „kiaulių tvartas“ LKŽ_e; *kiaultvartis* „bendro tvarto dalis, kurioje laikomos kiaulės“ LKA I 51 – „kiaulių tvartas“ LKŽ_c; *namas* „gyvenamasis namas“ LKA I 34, LKŽ_c – „tvartas, esantis po vienu stogu su gyvenamuoju namu“ LKA I 49, LKŽ_e – „prieangis“ LKŽ_e; *namelis* „bendro tvarto dalis, kurioje laikomos kiaulės“ LKA I 52 – „mažas trobesys gyvuliams laikyti“ LKA I 49; *padanginė* „šieno laikomas trobesys“ LKA I 57 – „pelų laikymo vieta“ LKA I 54; *pašarinė* „pelų laikymo vieta“ LKA I 54 – „šieno laikomas trobesys“ LKA I 57; *pirkia* „atitverta, įrengta patalpa name žmonėms gyventi“ LKA I 34, LKŽ_c – „gyvenamas namas, troba, gryčia“ LKA I 34, LKŽ_e – „vienas gyvenamojo namo galas“ LKA I 34; *pirtis* „maudymosi trobesys“ LKA I 58, LKŽ_c – „patalpa, kur džiovinami ir minami linai“ LKŽ_c; *priešinė* „namas, troba“ LKŽ_e – „patalpa kam pasidėti, kamara“ LKŽ_e – „priebutis“ LKŽ_c – „priemenė“ LKŽ_e – „prieškambaris“ LKŽ_c – „trobos galas, kuriame gyvena karštinčiai ar įrengta selyčia“ LKŽ_e – „viename pirkios gale įrengtas geresnis kambarys, seklyčia“ LKŽ_c; *reja* „javų ar linų džiovinamas pastatas“ LKŽ_e – „javų džiovinimo patalpa“ LKA I 64; *stuba* „gyvenamasis namas iš vieno kambario ir virtuvės“ LKA I

34 – „vienas gyvenamojo namo kambarys“ LKA I 34; *trioba* „gyvenamasis namas, pirkia“ LKA I 34, LKŽ_e – „kambarys“ LKŽ_e – „vienas gyvenamojo namo kambarys“ LKA I 34, LKŽ_e; *tvartas* „atitverta tvarto dalis, gardas“ LKŽ_e – „ūkinis trobesys ar atskira jo dalis vienos rūšies ar įvairiems gyvuliams bei paukščiams laikyti“ LKA I 49, LKŽ_e; *vištinė* „tvarto dalis, kurioje laikomos vištos“ LKA I 52 – „vištų tvartas“ LKŽ_e; *vištinykas* „tvarto dalis, kurioje laikomos vištos“ LKA I 52 – „vištų tvartas“ LKŽ_e;

b) terminai, įvardijantys **pastato dalį ir jame esančią patalpą ar erdvę** (5 eilutės), pvz.: *peludė* „javų kraunamo trobesio žemesnis priestatas“ LKA I 54 – „pelų laikymo vieta“ LKA I 54; *seklyčia* „svečių kambarys, svetainė“ LKŽ_e – „gerasis valstiečių trobos galas“ LKŽ_e; *stancija* „gyvenamosios trobos geresnioji pusė, seklyčia“ LKŽ_e – „kambarys“ LKŽ_e; *vazaunė* „kluonelis prie kluono galo šienui krauti“ LKA I 57 – „patalpa šienui laikyti, daržinė“ LKŽ_e; *vidutė* „vidurinioji klėtis“ LKŽ_e – „maža siaura patalpa tarp klėčių“ LKŽ_e;

c) terminai, įvardijantys **pastatą ir tam tikrą pastato konstrukciją** (3 eilutės), pvz.: *dangtis* „stogas“ LKA I 35, LKŽ_e – „tvartas“ LKA I 49, LKŽ_e; *klojimas* „plūktinė ar lietinė asla (klojime), grendymas, laitas, padas“ LKŽ_e – „trobesys javams laikyti, kluonas“ LKŽ_e; *rūmas* „didelis, gražus, ištaigingas gyvenamasis namas“ LKA I 34 – „gyvenamasis namas, kol jis dar statomas, be stogo ir vidaus įrengimų“ LKA I 34.

Nemaža daugiareikšmių terminų grupė įvardija **statinį ir statinio dalį**. Šią grupę daugiausiai sudaro tvoros, krosnis ir jų dalis įvardijantys terminai (19 eilučių), pvz.: *kaladnykas* „eglišakių stati tvora“ LKA I 62, LKŽ_e – „šaka tvorai tverti, statinis“ LKŽ_e; *parkanas* „lentelė statinei tvorai tverti, stodainis“ LKŽ_e – „siaurų, lygiais tarpais sukaltų lentelių tvora“ LKA I 61; *stačiauka* „žiogrio statinis“ LKŽ_e – „žiogrių tvora“ LKŽ_e; *statinis* „baslys tvorai tverti“ LKŽ_e – „į žemę sukaltų stačių baslių, kurių viršutiniai galai sutvirtinami vytimis, tvora“ LKA I 63, LKŽ_e; *statinys* „lentelė tvorai tverti“ LKŽ_e – „siaurų, lygiais tarpais sukaltų lentelių tvora“ LKA I 60 LKŽ_e; *statinys* „nugenėta šaka statinei tvorai tverti, žiogris“ LKŽ_e – „stačia nugenėtų eglišakių tvora, pinučiai, žiogris“ LKŽ_e; *statinys* „tvoros kuolas, miestas“ LKŽ_e – „stačių medžių, kuolų tvora“ LKŽ_e; *statinys* „žagaras pražulniai tvorai tverti“ LKŽ_e – „pražulni žagarų tvora“ LKŽ_e; *stodainis* „lentelė ar kuoliukas statinei tvorai tverti“ LKŽ_e – „siaurų, lygiais tarpais sukaltų lentelių tvora“ LKA I 60; *zomatas* „kartis, pagalys tvorai tverti“ LKŽ_e – „stačių ar gulsčių lentų, kuolų tvora“ LKŽ_e; *žėgliai* „kartys tvorai“ LKŽ_e – „vytimis

rišta ar vinimis kalta karčių tvora“ LKA I 63; *krosnis* „iš akmenų sukrautas šildomasis pirties ugniakuras“ LKA I 59, LKŽ_e – „viršutinė ugniakuro dalis, sukrauta iš akmenų“ LKA I 60 – „jaujos „pečiaus“ vidus, išmūrytas akmenimis“ LKŽ_e – „jaujos krosnis“ LKA I 65, LKŽ_e; *pakura* „krosnis“ LKŽ_e – „krosnies vidus, kur kuriama ugnis“ LKŽ_e; *pečiukas* „duonos kepimo krosnis ir patalpos šildymo krosnis“ LKA I 42 – „niša su durelėmis krosnyje maistui šiltai laikyti, pečionė, dėklė“ LKŽ_e; *pečius* „iš akmenų sukrautas šildomasis pirties ugniakuras“ LKA I 59 – „žemutinė ugniakuro dalis“ LKA I 60; *rikis* „plonų kartelių tvora“ LKA I 62 – „tvoros statinis“ LKŽ_e; *sienelė* „pati šildomoji krosnis su šildoma siena“ LKŽ_e – „prie krosnies primūryta šildoma siena, mūrelis“ LKŽ_e; *velvė* „duonkepės krosnies anga“ LKŽ_e – „duonkepės krosnies priešakys“ LKŽ_e; *stakta* „durų rėmo viršutinė dalis“ LKŽ_e – „į sieną įstatomi rėmai durims ar langui“ LKŽ_e.

Skirtina grupelė terminų, turinčių **paskirties** bendrųjų semų ir įvardijančių **konstrukciją ir sudedamąją jos dalį** (15 eilučių), pvz.: *bamblys* „mažas šiaudų kūlelis, dedamas ant stogo kraigo arba iš galo, zimblys“ LKŽ_e – „šiaudinio stogo kraštas, galas“ LKŽ_e – „šiaudų kūliukais aprišta kartis, dedama prie stogo krašto (prie skliautų)“ LKŽ_e; *bemblys* „priřistas ant stogo viršaus šiaudų kūlelis“ LKŽ_e – „stogo gūbrys“ LKŽ_e – „šiaudinio stogo pradžia, kraštas“ LKŽ_e; *demblys* „gale stogo primušta lenta apsaugoti nuo vėjo, lėkis“ LKŽ_e – „šiaudinio stogo pirmutinė eilė“ LKŽ_e; *grąžas* „namai be stogo“ LKŽ_e – „viršutinis sienojas statant namą“ LKŽ_e; *grebėstas* „kartis, kalama gulsčia ant gegnių“ LKŽ_e – „stogo griaučiai“ LKŽ_e; *kaminas* „dūmtraukis“ LKŽ_e – „paplatinta dūmtraukio apatinė dalis su įėjimu, skirta mėsai rūkyti, virti“ LKŽ_e; *labokas* „klojimo rąstas, prie kurio pritvirtinamos gegnės“ LKŽ_e – „namo galas po stogu, paprastai užkalamas lentomis“ LKŽ_e – „trobesio galo nuolaidi trikampė stogo dalis“ LKŽ_e; *palėpė* „gyvenamų namų ar kito pastato vidinis pastogės kampas“ LKŽ_e – „stogas“ LKŽ_e; *pasterblys* „šiaudų kūlelis, riřamas ant žemutinės lotos (dengiant stogą)“ LKŽ_e – „stogo žemutinė dalis iki susidūrimo su pastato siena“ LKŽ_e; *ragavikas* „nuolaidi stogo galo dalis“ LKŽ_e – „stogo briauna“ LKŽ_e; *riūmas* „didelis, gražus, ištaigingas gyvenamasis namas“ LKA I 34 – „namo sienos, sankertinys“ LKŽ_e; *sienojus* „sienojas“ LKŽ_e – „trobesio rentinys, siena“ LKŽ_e; *striekas* „stogas“ LKŽ_e – „nusileidžiantis stogo kraštas, pastogė“ LKŽ_e – „šiaudais dengta stogo dalis prie skliautų“ LKŽ_e – „šiaudinis stogas“ LKA I 35; *trepas* „lipynių, kopėčių skersinė plokštė, laiptas“ LKŽ_e – „tokios kopėčios iš lentučių, suleistų į statmenus šoninius pagalius ar lentas“ LKŽ_e;

zimblys „šiaudinio stogo kraštas, galas“ LKŽ_e – „šiaudų kūlelis, tvirtinamas ant stogo kraigo arba iš galo“ LKŽ_e.

Keli daugiareikšmiai terminai įvardija **įtaisinį ir patalpą, kurioje yra įtaisinys** (2 eilutės), pvz.: *kuknia* „virtuvė“ LKŽ_e – „virtuvės krosnis, virykla, plyta“ LKŽ_e; *pakura* (*pakuras*) „jaujos ar pirties dalis, kur kuriama krosnis džiovinti linams ar javams prieš kuliant“ LKA I 64, LKŽ_e – (*pakuras*) „jaujos krosnis“ LKA I 65.

Nemažą grupę sudaro daugiareikšmiai terminai, įvardijantys tam tikrą **konstrukciją, jos dalį ir vietą, erdvę, esančią ant ar šalia įvardijamos konstrukcijos** (23 eilutės), pvz.: *aruodas* „klėties užtvaras grūdams pilti“ LKA I 47 – „vieta pelams javų kraunamame trobesyje“ LKA I 54; *aukštinis* „dūminės pirkios ar pirties langelis lubose dūmams išeiti“ LKŽ_e – „pirties lubose skylė su lentiniu kaminu per stogą“ LKŽ_e – „skylė iš pirkios pusės į kaminą, ppr. uždaroma metalinėmis durelėmis“ LKŽ_e – „vieta ant klėties lubų, antlūbis“ LKA I 49, LKŽ_e; *čiubčius* „šiaudinio su nuolaidžiu galu stogo viršūninė kertelė“ LKŽ_e – „susiskliautusių ilginių (šiaudų) susišiaušimas“ LKŽ_e; *dekis* „lubos“ LKA I 36 – „klėties aukštas“ LKA I 49; *grėdai* „bet kaip ant sijų užmestos lentos“ LKA I 49 – „klėties aukštas“ LKA I 49 – „tvarto, klojimo lubos iš karčių“ LKŽ_e; *grindys* „lubos“ LKA I 36 – „klėties aukštas“ LKA I 49; *kampas* „vieta, kur susikerta dvi linijos, plokštumos, sienos ar daiktai, kertė“ LKŽ_e – „kambarys, pastogė, vieta prisiglausti, gyventi“ LKŽ_e; *katukas* „tvarto dalis, kurioje laikomos vištos“ LKA I 52 – „gardas tvarte gyvuliams atskirti“ LKŽ_e; *kerčia* „rąstų sukirtimas kampuose (medinių namų statyboje)“ LKŽ_e – „kertė“ LKŽ_e; *krautė* „mėsai rūkyti vieta kamine ar ties ugniavieta palubėje“ LKŽ_e – „gyvenamo namo aukštas, vieta tarp lubų ir stogo“ LKŽ_e; *lubos* „kambario ar kitos patalpos apdengimas“ LKA I 36, LKŽ_e – „vieta ant lubų, aukštas“ LKŽ_e – „klėties lubos“ LKA I 48; *pacesas* „lubos“ LKA I 36 – „klėties aukštas“ LKA I 49; *palubys* „antrosios lubos“ LKŽ_e – „vieta prie lubų“ LKŽ_e; *pašalys* „trobesys“ LKŽ_e – „vieta palei trobesio sieną iš lauko pusės“ LKŽ_e – „pakampis, kertė“ LKŽ_e; *pečkaklė* „užkrosnė“ LKŽ_e – „vieta ant pečiaus gulėti ar sėdėti“ LKŽ_e; *sąspara* „trobesio vainiko rąstų sunėrimo vieta“ LKŽ_e – „trobesio kampas, kur sunerti rąstai“ LKŽ_e – „kertė, kampas trobesio viduje“ LKŽ_e; *staliavonė* „lubos“ LKA I 36 – „antras klėties aukštas“ LKA I 49; *stulpas* „tvoros kuolas, mietas“ LKŽ_e – „šieno šalinė“ LKŽ_e; *šalinė* „vieta javams ar šienui krauti“ LKA I 55 – „sienojai, lentos klojime, skiriančios javų krovimo vietą nuo grendymo“ LKŽ_e; *tarpsienis* „perėjimas tarp dviejų sienų, koridorius“

LKŽ_e – „vieta tarp dviejų pastatų, pašiūrė, ratinė“ LKŽ_e – „vidinė patalpos siena, pertvara, perdaras“ LKŽ_e – „tarpas tarp sienojų“ LKŽ_e; *užlos* „pirkios lubos“ LKŽ_e – „gyvenamo namo priemenės lubos“ LKA I 36, LKŽ_e – „klėties lubos“ LKA I 48 – „lubos virš prieklėčio“ LKA I 48 – „pirkios aukštas“ LKŽ_e – „priemenės aukštas“ LKŽ_e – „klėties aukštas“ LKA I 48 – „vieta ant klėties ar prieklėčio lubų, aukštas“ LKŽ_e; *viškos* „priemenės lubos“ LKŽ_e – „daržinės lubos“ LKŽ_e – „vieta, patalpa ant priemenės lubų“ LKŽ_e – „patalpa ant daržinės lubų“ LKŽ_e; *zemba* „jaujos krosnis“ LKA I 65 – „vieta už krosnies kur kas nors džiovinama“ LKŽ_e.

Viena daugiareikšmių terminų pora įvardija **statybinę medžiagą** ir **mišinį**, susidedantį iš tos medžiagos, pvz.: *vapna* „kalkės“ LKŽ_e – „kalkių, cemento ar molio skiedinys“ LKŽ_e.

Nedidelę metoniminiais ryšiais susijusių terminų grupelę sudaro **medžiagos ir gaminio** santykiu susiję terminai. Čia daugiausia pasitaiko terminų, įvardijančių medžiagą ar tam tikrą statybinę priemonę ir daiktą, padarytą iš tos medžiagos ar statybinės priemonės (5 eilutės), pvz.: *blėka* „skarda“ LKŽ_e – „krosniadangtė“ LKA I 45, LKŽ_e; *buomas* „rastas“ LKŽ_e – „kartis sunkiems daiktams kelti“ LKŽ_e; *kaladė* „storas rastas, sienojas, medžio liemuo“ LKŽ_e – „pailgas kertuotas rąstelis, uždėtas skersai rogių, sienojams vežti“ LKŽ_e; *molis* LKŽ_e – „asla“ LKA I 37 – „padas“ LKA I 43; *šulas* „nukirstas ar nugenėtas storas medis, rastas“ LKŽ_e – „pastato, vartų, tvoros, tilto ir pan. stačias rastas, stulpas, ramstis“ LKŽ_e.

Keletas daugiareikšmių terminų įvardija **įrankį, jo dalį ir veiksmo padarinį** (4 eilutės), pvz.: *kaiša* „oblius“ LKŽ_e – „kaišenos ar lankenos skiedra“ LKŽ_e; *kukis* „kūjis“ LKŽ_e – „į staktą įkaltas kablys“ LKA I 56; *pjuvenos* „ašmenys“ LKŽ_e – „smulkios dalelės, susidarančios apdorojant medžiagą pjūkle ar dilde, pjaulai“ LKŽ_e; *plūktas* „įrankis aslai plūkti“ LKŽ_e – „padas, laitas“ LKŽ_e.

Pora daugiareikšmių terminų įvardija tam tikrą **priemonę ir ta priemone matuojamą atstumą**, pvz.: *buomas* „kartis stogadengiui atsistoti“ LKŽ_e – „šiaudinio stogo dengiamojo ploto dalis per kartį“ LKŽ_e.

Nedidelė asociaciniais ryšiais susijusių daugiareikšmių terminų dalis yra susijusi **metaforiniais ryšiais**. 54 terminai sudaro 18,2% visų asociaciniais ryšiais susijusių terminų. Šiuo atveju vieni šios grupės daugiareikšmių terminų porų nariai yra motyvuoti kitų narių pavadinimais pagal tam tikrą panašumą. Metaforiniams daugiareikšmių terminų porų nariams būdingas pavadinimo perkėlimas pagal tam tikrus išorės formos, paskirties, sudėties

ir įvairius asociacinius panašumo požymius. Pagal tai, kokių tapačių semų turi susijusios daugiareikšmių terminų poros, galima išskirti šias grupes:

a) terminai, turintys **išorės formos** tapačių semų (11 eilučių), pvz.: *čerpė* „plytelė krosniai statyti, koklis“ LKŽ_e – „niša krosnies sienoje, pečionė“ LKŽ_e; *čiukuras* „stogo viršus, šėlmuo, kraigas“ LKŽ_e – „duonkepės krosnies skliautas“ LKŽ_e; *grinyčia* „pirkia, troba“ LKŽ_e – „rūkykla“ LKŽ_e; *kastuvas* „įrankis kasti“ LKŽ_e – „skobiamasis kirvis“ LKA I 87; *koklis* „čerpė“ LKŽ_e – „krosnies anga dūmams išeiti“ LKŽ_e; *pirtis* „maudymosi trobesys“ LKA I 58, LKŽ_e – „prastas, menkas gyvenamasis namas, trobelė“ LKŽ_e; *prieangis* „gyvenamo namo priebutis, statomas prie lauko durų“ LKA I 39 – „mūrelis prie viryklės angos“ LKŽ_e; *skliautas* „siaurėjanti namo galo siena pastogėje“ LKŽ_e – „krosnies dangus“ LKA I 43, LKŽ_e; *stulpas* „tvoros kuolas, mietas“ LKŽ_e – „stačioji dūmtraukio dalis (nuo gulsčiosios dalies iki viršaus)“ LKŽ_e; *šarpas* „paviršiaus nelygumas, šerpeta“ LKŽ_e – „pjūklo dantų aštruma“ LKŽ_e; *vinkele* „kampainis“ LKŽ_e – „krosnies apkaustas“ LKŽ_e – „statmenai pridurtas priestatas, stačiu kampu išdėstyta statinys“ LKŽ_e – „stogo statmenas susikirtimas“ LKŽ_e;

b) terminai, turintys **paskirties** tapačių semų (5 eilutės), pvz.: *durelės* „gyvenamųjų namų užpakalinės, prastosios durys“ LKŽ_e – „krosnies uždarymas“ LKŽ_e; *garvilis* „garvilas“ LKŽ_e – „iš lentų sukaltas kaminėlis daržovių kapčiui vėdinti“ LKŽ_e; *kaišena* „įrankis medžio žievėms kaišti, lankena, „striūgas“ LKŽ_e – „skobiamasis kirvis“ LKA I 87, LKŽ_e; *koptai* „kopėčios“ LKŽ_e – „pastoliai aplink statomą namą“ LKŽ_e; *lopeta* „įrankis kasti, kastuvas“ LKŽ_e – „rumbėta lenta stogui lyginti, šiaudais dengiant“ LKŽ_e;

c) terminai, turintys **sudėties** tapačių semų (5 eilutės), pvz.: *grendymas* „asla“ LKA I 37 – „krosnies padas“ LKA I 43; *grindė* „grindys“ LKA I 37 – „krosnies padas“ LKA I 43; *kluonas* „asla“ LKA I 37 – „krosnies padas“ LKŽ_e; *kudamentas* „apatinė statinio dalis, į kurią remiasi visas statinys pamatas“ LKŽ_e – „senovinė dūminių pirklių stalo pavidalo virykla, nukrėsta iš molio ar išmūryta iš plytų, su medinėmis kojomis“ LKŽ_e; *laitas* „asla“ LKA I 37, LKŽ_e – „krosnies padas“ LKA I 42, LKŽ_e;

d) terminai, turintys **emocinių asociacijų** tapačių semų (5 eilutės), pvz.: *kaniūkšlė* „arklių tvartas, arklidė“ LKŽ_e – „prasta troba“ LKŽ_e; *kūtė* „tvartas“ LKA I 49, LKŽ_e – „sena, prasta trobelė; pirkelė“ LKŽ_e; *pašiūrė* „šieno laikomas trobesys“ LKA I 57 – „menka trobelė“ LKŽ_e; *šopa* „pastogė, padangtė“ LKŽ_e – „koks nedidelis, prastesnis įvairios paskirties pas-

tatas“ LKŽ_e; *užkaboris* „ankšta, nuošali patalpa, užkrosnė“ LKŽ_e – „išvietė, išeinamoji“ LKŽ_e.

Nemažą tiriamos medžiagos dalį sudaro daugiareikšmiai terminai su sunaikiai apčiuopiamomis sąsajomis. 161 terminas sudaro 20,9% sudaro visų daugiareikšmiškumo atvejų. Tai dažniausiai skirtingą reikšmės branduolį turintys ir bendrą reikšmės periferijos požymių turintys terminai. Leksinės reikšmės sudėties požiūriu tai yra tam tikrų šalutinių semų turintys terminai. Grupė daugiareikšmių terminų turi **paskirties** tapačių semų (33 eilutės), pvz.: *abarai* „tvartas“ LKA I 50 – „gyvulių aptvaras prie ar tarp tvartų“ LKA I 47; *ažudarinys* „bendro tvarto dalis, kurioje laikomos kiaulės“ LKA I 52 – „prie namų ar toliau lauke gyvuliams suvartyti užtvirta vieta“ LKA I 46; *bėgūnas* „į staktą įkaltas kablys“ LKA I 56 – „medinis durų vyris“ LKŽ_e; *čiukur* „aukštinis, garalaidė“ LKŽ_e – „kamino galas, pro kurį eina dūmai“ LKŽ_e – „namų galo (skliautų) skylė, kurtinys“ LKŽ_e; *diendaržis* „gyvulių trobesys, tvartas“ LKŽ_e – „lauke gyvuliams užtvirtas gardas, aptvaras“ LKŽ_e; *gardinys* „bendro tvarto dalis, kurioje laikomos kiaulės“ LKA I 52 – „gyvulių aptvaras arti namų“ LKA I 46; *gegnė* „stogo krekas“ LKŽ_e – „medinis klojimo durų vyris“ LKŽ_e; *kašė* „senoviškos medinės sąvaros durims įstatyti“ LKŽ_e – „senovinis medinis durų įtvaras“ LKA I 56; *koklis* „dūmtakis“ LKŽ_e – „krosnies anga priešakyje dūmams išeiti (pakepus duoną, užkišama plytomis)“ LKŽ_e; *lanksta* „ant žemės dedamas rąstgalys išpjautu plyšiu, vartojamas atspirti atramai, tiesiant iškrypusią sieną“ LKŽ_e – „iškrypusios sienos atrama, spyrys“ LKŽ_e; *liūdė* „gulščiuokas“ LKŽ_e – „toks dailidžių prietaisas – svambaliukas ant virvelės nustatyti daikto vertikalumui“ LKŽ_e; *liuka* „mažas langelis (ppr. vėdinimui)“ LKŽ_e – „takas dūmams krosnimi eiti, dūmtakis“ LKŽ_e; *pabragys* „pašiūrė“ LKŽ_e – „pelų laikymo vieta“ LKA I 54; *padanga* „pelų laikymo vieta“ LKA I 54 – „prie pastato pašiūrė, stoginė“ LKŽ_e; *padanginė* „prie pastato pašiūrė, stoginė“ LKŽ_e – „pelų laikymo vieta“ LKA I 54; *pamatas* „pirmasis (ant žemės ar akmenų dedamas), pamatinis sienojas“ LKA I 35 – „po sąspara ar siena padėti akmenys“ LKA I 35; *pašalys* „pastogė“ LKŽ_e – „pelų laikymo vieta“ LKA I 54; *permėtis* „po kraigu einanti kartis, ant kurios sukabintos gegnės“ LKŽ_e – „sija“ LKŽ_e; *pirtis* „maudymosi trobesys“ LKA I 58 – „javų džiovinimo patalpa“ LKA I 65; *priekluonis* „pelų laikymo vieta“ LKA I 54 – „priestatas prie kluono, prieklojimis“ LKŽ_e – „šieno laikomas trobesys“ LKA I 57; *prieraišas* „kartelė ar lentelė stogo šiaudams prispausti, pritvirtinti“ LKŽ_e – „vytelė šiaudams prie lotos prišti“ LKŽ_e; *pūsteris* „krosnies

durelėse anga orui įeiti“ LKŽ_e – „krosnies grotelės pelenams išbirti ir orui prie ugnies prieiti“ LKŽ_e – „niša krosnyje, į kurią subyra pelenai“ LKŽ_e; *ragavikas* „stogo šelmenį pritvirtinantis kryžioakas“ LKŽ_e – „viena iš lentų, prikaltų prie stogo galo, viršuje ppr. sukryžiuojamų, šiaudams prilaikyti“ LKŽ_e; *sparas* „gegnė“ LKŽ_e – „ramstis, paramstis“ LKŽ_e; *stoginė* „pašiūrė inventoriui ar malkoms laikyti“ LKŽ_e – „prie tvarto esanti daržinė (trobesys šienui ar šiaudams sukrauti)“ LKA I 57, LKŽ_e; *stūma* „lentelė aukštiniui dūminėje pirkioje ar pirtyje uždaryti“ LKŽ_e – „stumiamasis skląstis“ LKA I 40, LKŽ_e; *šalidė* „peludė“ LKŽ_e – „pašiūrė prie klojimo mažiems daiktams sudėti“ LKŽ_e; *šiaudinė* „pastatas javams laikyti“ LKŽ_e – „pašiūrė šiaudams“ LKŽ_e; *šiopa* „pašiūrė, stoginė“ LKŽ_e – „ant tvarto pastogė šienui laikyti“ LKA I 57; *švelys* „apatinio pastato vainiko sienojas, rąstas“ LKŽ_e – „pastato stulpas, šulas, prie kurio kalamos lentos arba į kurį įleidžiami sienojų galai“ LKŽ_e; *teblius* „didelis grąžtas“ LKŽ_e – „medinis kuolas rąstams sujungti, sutvirtinti“ LKŽ_e; *užušalė* „pašiūrė“ LKŽ_e – „šalinė“ LKŽ_e; *vartai* „atkeliam ir užkeliam tvoros ar gardo dalis, sąvaros“ LKŽ_e – „didelės suveriamos durys“ LKŽ_e – „durys“ LKŽ_e.

Gerokai mažiau yra daugiareikšmių terminų, turinčių **vietos** tapačių semų (9 eilutės), pvz.: *čerėnas* „krosnies viršus“ LKŽ_e – „krosnies padas, priežda“ LKA I 42, LKŽ_e; *gobtūras* „duonkepės krosnies priešakys“ LKŽ_e – „mūrelis viršuj krosnies kaktos“ LKŽ_e – „stogelis ties priežda“ LKŽ_e; *koptūris* „duonkepės krosnies priešakys“ LKŽ_e – „skylė viršuj viryklės garams išeiti“ LKŽ_e; *pečiora* „įdubimas, skylė krosnies šone ar kaktoje smulkiems daiktams pasidėti, džiovinti, valgiui šiltai laikyti“ LKŽ_e – „vieta prieždos šone, kur iš duonkepės krosnies sušluojami pelenai, žarijos“ LKŽ_e; *pečiūra* „įdubimas, skylė krosnies šone ar kaktoje smulkiems daiktams pasidėti, džiovinti, valgiui šiltai laikyti“ LKŽ_e – „duonkepės krosnies židiny“ LKA I 44; *pečka* „nedidelė niša krosnies sienoje“ LKŽ_e – „duonkepės krosnies židiny“ LKA I 44; *prietvartis* „pastogė prie tvarto“ LKŽ_e – „gyvulių aptvaras prie tvartų“ LKA I 47; *užlangė* „lentynėlė aukščiau lango“ LKŽ_e – „palangė lauko pusėje“ LKŽ_e; *vidupadė* „krosnies pado vidurys“ LKŽ_e – „krosnies viršaus vidurys“ LKŽ_e.

Keletas terminų turi **formos** tapačių semų (4 eilutės), pvz.: *binkis* „rąstas su kojomis vietoj varstoto“ LKŽ_e – „prie krosnies išmūrytas suolas, ant kurio galima atsisėsti ar atsigulti, maigūnas“ LKŽ_e; *gėvelis* „statusis stogo galas, skliautai“ LKŽ_e – „dvi sukaltos kartelės, kurios žargdinamos ant kraiko, kad vėjas nedraskytų, žirglis, žirgelis, žirglelis“ LKŽ_e; *kaparas* „prietaisas

sunkiems daiktams kiloti, svertas“ LKŽ_e – „panašus į kirvį įrankis medžių šaknims kirsti, kapoti“ LKŽ_e; *lota* „kartelė šiaudams prispausti dengiant stogą, klostis“ LKŽ_e – „lenta“ LKŽ_e.

Vieną eilutę sudaro daugiareikšmiai terminai, turintys **sudėties** tapačių semų, pvz.: *kaminyčia* „mūriniai namai“ LKŽ_e – „išsikišusi ant stogo kamino dalis“ LKŽ_e.

Trečdalį daugiareikšmių terminų su neaiškiomis reikšmių sąsajomis sudaro metaforiniai terminai (62 terminai). Tai terminai, turintys bendrų šalutinių semų, žyminčių:

a) **išorės panašumą** (8 eilutės), pvz.: *kepurė* „viršutinis trobos vainikas“ LKŽ_e – „mūrelis ar gaubtas viršum verdamosios plytos“ LKŽ_e; *kumelys* „apie 2 m ilgio medinis dantuotas įrankis, vartojamas dengiant stogą stipriau pririšti lotams prie grebėstų“ LKŽ_e – „dantyta lentelė šiaudiniam stogui palyginti“ LKŽ_e; *liemuo* „medžio kamienas, stiebas“ LKŽ_e – „įrankio, padargo pagrindinė dalis“ LKŽ_e; *ožiukai* „kryžmiški žiogreliai, kuriais prispaudžiamas kraigas, žirgeliai“ LKŽ_e – „prietaisas malkoms pjauti“ LKŽ_e – „prietaisas skiedroms susidėti dengiant stogą“ LKŽ_e – „staliaus pjūklas (su rėmu)“ LKŽ_e – „tam tikras prietaisas, dedamas ant dviračių, sienojams vežti“ LKŽ_e; *ožys* „gegnė“ LKŽ_e – „gegnės ar sijos atrama, spyrys“ LKŽ_e – „medinis suolelis drožiamiesiems daiktams įstatyti ir pritvirtinti“ LKŽ_e – „neštuvai plytomis nešti“ LKŽ_e – „porinis oblius“ LKŽ_e – „stovai, ant kurių dedamas rąstas rankiniu būdu pjaunant lentas“ LKŽ_e – „tam tikras prietaisas, dedamas ant dviračių, sienojams vežti“ LKŽ_e – „stovai, ant kurių dedamas rąstas rankiniu būdu pjaunant lentas“ LKŽ_e – „stovas su kojomis, ant kurio padedami tašomi medžiai“ LKŽ_e; *ožka* „neštuvai plytomis nešti“ LKŽ_e – „pagaliai uždėti ant rogių kūlenų vežant rąstus krupai“ LKŽ_e – „pastoliai“ LKŽ_e – „rogės rąstams vežti“ LKŽ_e; *šarkiukai* „kryžmai sukalti pagaliai šiaudinio stogo gūbriui sutvirtinti“ LKŽ_e – „susukti šiaudų kūleliai, vartojami pradedant dengti stogą“ LKŽ_e; *žiogas* „medinis stovas, ožys“ LKŽ_e – „pašiūrę remiantis stulpas“ LKŽ_e;

b) **užimamos vietos panašumą** (5 eilutės), pvz.: *ažužandės* „duonkepės krosnies židiny“ LKA I 44 – „pečiaus angos šonai už pripečko“ LKA I 44; *kakta* „krosnies priekio viršutinė dalis“ LKŽ_e – „krosnies angos viršutinė dalis, krosnies anga“ LKŽ_e; *papažastis* „duonkepės krosnies židiny“ LKA I 44 – „krosnies dalis, kur pilami pelenai“ LKŽ_e; *užužandė* „kepamosios krosnies vidaus pakraštys prie kaktos“ LKŽ_e – „kluono, klojimo pakraštys, šonas“ LKŽ_e; *žandas* „šoninė kirvio dalis, pusė“ LKŽ_e – „anga prie krosnies prieždos“ LKŽ_e;

c) **paskirties panašumą** (2 eilutės), pvz.: *padas* „asla“ LKA I 37 – „moliu plūkta ar plytomis krosnies apačia“ LKA I 42; *pamatas* „apatinė statinio dalis, į kurią remiasi visas statinys“ LKŽ_e – „krosnies padas“ LKA I 43;

d) **emocinį asociacinį panašumą** (18 eilučių), pvz.: *boba* „moliu iškrėstas krosnies padui pamatas“ LKŽ_e – „statmenas pašiūrės (stoginės) stulpas, kuris išeina pro stogą ir į kurį sukišti sparų galai“ LKŽ_e – „toks prietaisas su skridiniu sunkiems daiktams kelti“ LKŽ_e; *dugnas* „dangus“ LKA I 43 – „padas“ LKA I 42; *gūžta* „namai, troba, pirkia“ LKŽ_e – „rąste išpjova, kur nertinis krėklas (gegnė) gula“ LKŽ_e; *kiaulė* „gulščias dūmtakis nuo krosnies į kaminą“ LKŽ_e – „mediniai rėmai duonkepės ar jaujos krosnies viduje skylinei padaryti“ LKŽ_e; *lapė* „medis su išpjova tašomam daiktui įstatyti“ LKŽ_e – „sukamasis skląstis“ LKA I 41, LKŽ_e; *meška* „didelis su sunkiu drūtgalium prietaisas basliams įmušti, moliui plūkti“ LKŽ_e – „į darbatalį (varstotą) įkalamas kuolelis obliuojamam daiktui atremti“ LKŽ_e – „prietaisas rąstams į vežimą kelti“ LKŽ_e – „prietaisas špuntuoti“ LKŽ_e – „žabų kūlys, naudojamas plūkiant krosnį“ LKŽ_e; *pašiūrė* „šieno laikomas trobesys“ LKA I 57 – „menka trobelė“ LKŽ_e; *žirgas* „kartis stogui dengti“ LKŽ_e – „kartis žardui paremti, statomiems stulpams kelti ir kt.“ LKŽ_e.

Kalbant apie statybos liaudies terminų daugiareikšmiškumą reikia pabrėžti tai, kad kai kuriems terminams būdingas ne vienas minėtas daugiareikšmiškumo atvejis, pvz.: *buomas* „kartis stogadengiui atsistoti“ LKŽ_e – „šiaudinio stogo dengiamojo ploto dalis per kartį“ LKŽ_e – „rąstas“ LKŽ_e – „kartis sunkiems daiktams kelti“ LKŽ_e; *butukas* „priemenė“ LKA I 39, LKŽ_e – „maudymosi trobesio pirmoji patalpa“ LKA I 58 – „paprastas, lentomis apkaltas priebutis“ LKA I 39; *čerpė* „molio plytelė stogui dengti“ LKŽ_e – „plytelė krosniai statyti, koklis“ LKŽ_e – „niša krosnies sienoje, pečionė“ LKŽ_e; *čiukuras* „aukštis, garalaidė“ LKŽ_e – „kamino galas, pro kurį eina dūmai“ LKŽ_e – „namų galo (skliautų) skylė, kurtinys“ LKŽ_e – „stogo viršus, šelmuo, kraigas“ LKŽ_e – „duonkepės krosnies skliautas“ LKŽ_e; *diendaržis* „gyvulių trobesys, tvartas“ LKŽ_e – „lauke gyvuliams užtvartas gardas, aptvaras“ LKŽ_e – „prie ar tarp tvartų, paprastai dengtas gyvulių aptvaras“ LKA I 46; *kluonas* „asla“ LKA I 37 – „krosnies padas“ LKA I 43 – „plūktinė klojimo asla, padas, laitas“ LKŽ_e; *grinyčia* „pirkia, troba“ LKŽ_e – „rūkykla“ LKŽ_e – „trobikė, priešininkė“ LKŽ_e; *kamara* „valstiečių trobos ar klėties kambarys įvairiems produktams ir daiktams pasidėti, indauja, sandėlis“ LKŽ_e – „maudymosi trobesio pirmoji patalpa“ LKA I 58 – „kaimo trobos svečių kambarys“ LKŽ_e – „kambarys“ LKŽ_e – „miegamasis kambarys

(ppr. prie klėties)“ LKŽ_e; *kaniūkšlė* „arklių tvartas, arklidė“ LKŽ_e – „kiaulių tvartas“ LKŽ_e – „prasta troba“ LKŽ_e; *kukis* „kūjis“ LKŽ_e – „į staktą įkaltas kablys“ LKA I 56 – „medinis įrankis kalti, plūkti, kūrė“ LKŽ_e; *namas* „gyvenamasis namas“ LKA I 34, LKŽ_e – „atskirai pastatytas nedidelis trobesys su virykle vasarai“ LKŽ_e – „prieangis“ LKŽ_e – „tvartas, esantis po vienu stogu su gyvenamuoju namu“ LKA I 49, LKŽ_e; *padanginė* „prie pastato pašiūrė, stoginė“ LKŽ_e – „pelų laikymo vieta“ LKA I 54 – „šieno laikomas trobesys“ LKA I 57; *padas* „asla“ LKA I 37 – „javų kraunamo trobesio vieta, kurioje kuliama java“ LKA I 53, LKŽ_e – „moliu plūkta ar plytomis krosnies apačia“ LKA I 42; *pamatas* „apatinė statinio dalis, į kurią remiasi visas statinys“ LKŽ_e – „krosnies padas“ LKA I 43 – „pirmasis (ant žemės ar akmenų dedamas), pamatinis sienojas“ LKA I 35 – „po sąspara ar siena padėti akmenys“ LKA I 35; *pašalys* „pastogė“ LKŽ_e – „pelų laikymo vieta“ LKA I 54 – „trobesys“ LKŽ_e – „vieta palei trobesio sieną iš lauko pusės“ LKŽ_e – „pakampis, kertė“ LKŽ_e; *pečiukas* „duonos kepimo krosnis ir patalpos šildymo krosnis“ LKA I 42 – „iš akmenų sukrautas šildomasis pirties ugniakuras“ LKA I 59 – „niša su drelėmis krosnyje maistui šiltai laikyti, pečionė, dėklė“ LKŽ_e; *permėtis* „po kraigu einanti kartis, ant kurios sukabintos gegnės“ LKŽ_e – „skersinė kartis, jungianti kreklus“ LKŽ_e – „sija“ LKŽ_e; *ragavikas* „nuolaidi stogo galo dalis“ LKŽ_e – „stogo briauna“ LKŽ_e – „stogo šelmenį pritvirtinantis kryžiolas“ LKŽ_e – „viena iš lentų, prikaltų prie stogo galo, viršuje ppr. sukryžiuojamų, šiaudams prilaikyti“ LKŽ_e; *riūmas* „didelis, gražus, ištaigingas gyvenamasis namas“ LKA I 34 – „sodyba“ LKŽ_e – „namo sienos, sankertinys“ LKŽ_e – „gyvenamasis namas, kol jis dar statomas, be stogo ir vidaus įrengimų“ LKA I 34; *stulpas* „javų šalinė“ LKŽ_e – „šieno šalinė“ LKŽ_e – „tvoros kuolas, mietas“ LKŽ_e – „stačioji dūmtraukio dalis (nuo gulsčiosios dalies iki viršaus)“ LKŽ_e – „šieno šalinė“ LKŽ_e; *šalidė* „peludė“ LKŽ_e – „pašiūrė prie klojimo mažiems daiktams sudėti“ LKŽ_e – „vieta javams ar šienui krauti“ LKA I 55, LKŽ_e – „vieta klojime, kur kraunami šiaudai, šienas“ LKŽ_e; *šiopa* „pašiūrė, stoginė“ LKŽ_e – „ant tvarto pastogė šienui laikyti“ LKA I 57 – „pašiūrė kuliamosios mašinos maniežui laikyti, maniežinė, mašinbūdė“ LKŽ_e – „koks nedidelis, prastesnis įvairios paskirties pastatas“ LKŽ_e – „pastogė šiaudams, šienui, liams krauti, daržinė“ LKŽ_e; *užlos* „gyvenamo namo priemenės lubos“ LKA I 36, LKŽ_e – „gyvenamo namo priemenės lubos“ LKA I 36, LKŽ_e – „klėties aukštas“ LKA I 48 – „klėties lubos“ LKA I 48 – „lubos virš prieklėčio“ LKA I 48 – „pirkios aukštas“ LKŽ_e – „pirkios lubos“ LKŽ_e – „priemenės aukš-

tas“ LKŽ_e – „vieta ant klėties ar prieklėčio lubų, aukštas“ LKŽ_e; *vazaunė* „kluonelis prie kluono galo šienui krauti“ LKA I 57 – „patalpa šienui laikyti, daržinė“ LKŽ_e – „patalpa vežimams, rogėms, ūkio padargams, pakinktams ir pan. laikyti, ratinė“ LKŽ_e; *viškos* „daržinės lubos“ LKŽ_e – „patalpa ant daržinės lubų“ LKŽ_e – „patalpa ant klėties lubų“ LKŽ_e – „patalpa ant prieklėčio lubų“ LKŽ_e – „patalpa ant priemenės lubų“ LKŽ_e – „patalpa ant svirno lubų“ LKŽ_e – „patalpa ant trobos lubų, aukštas“ LKŽ_e – „priemenės lubos“ LKŽ_e.

HOMONIMINIAI TERMINAI

Reikėtų išskirti grupelę terminų, kurie turi atsitiktinių išorės panašumų arba kurių reikšmių sąsajas sudėtinga tiksliai nustatyti. Tokie terminai laikomi **homoniminiais**. Homoniminiai terminai sudaro nedidelę visų aptariamų terminų dalį – 2,5%.

Visų pirma šioje grupėje skirtini **semantiniai homonimai**. E. Jakaitienės teigimu, „semantinių homonimų atsiradimą lemia įvairūs semantiniai žodžių pakitimai, dėl kurių visiškai nutrūksta daugiareikšmio žodžio reikšmių ryšys. Taip atsitinka, arba kai žodžio reikšmių kitimas visiškai nutolina buvusias artimas reikšmes, arba kai pranyksta reikšmė, kuri buvo jungiamoji kelių daugiareikšmio žodžio reikšmių grandis“ (Jakaitienė 2010: 108). Tiriamoje medžiagoje semantiniais homonimais reikėtų laikyti tik terminus, neturinčius apčiuopiamų reikšmių sąsajų, pvz., *klėtk* „lango stiklas“ LKŽ_e – *klėtk* „malksnų matas (10 kapų malksnų)“ LKŽ_e.

Kita homoniminių terminų grupė – **darybiniai homonimai**. Tai – „žodžiai, kurių raiška supanašėja dėl kalboje vykstančių žodžių darybos procesų“ (Jakaitienė 2010: 106). Jakaitienės teigimu, „darybiniai homonimai atsiranda dėl tokių galimų trejų darybos būdų: 1) kai žodžiai daromi su tais pačiais afiksais iš visai nehomonimiškų pamatinių žodžių, kurių šaknys atsitiktinai sutampa; 2) kai darybos procesas reikalauja tam tikrų šaknies fonetinių pakitimų; 3) kai sudaromi visai skirtingiems darybos tipams priklausančys žodžiai (Jakaitienė 2010: 106).

Pirmiausiai reikėtų minėti fonetinį šaknies ar kamieno sutapimą turinčius terminus (3 eilutės), pvz.: *lipinė* (< *lipti* „kibti, klijuotis prie ko“ LKŽ_e) „sulipdyta iš ko pirkelė“ LKŽ_e – *lipinė* (< *lipti* „žengti, kopti“ LKŽ_e) „lentelė ar laipteliai per tvorą perlpti“ LKŽ_e; *squarstė* (< *verti* „daryti (atidaryti arba uždaryti)“ LKŽ_e) „senovinis medinis durų įtvaras“ LKA I 56 – *squarstė* (< *verti* „smeigti, besti“ LKŽ_e) „viena iš sutvirtinamųjų kartelių, dedamų iš

abiejų klojimo sienos pusių“ LKŽ_e; *varas* (< *verti* „smeigti, besti“ LKŽ_e) „kartis tvorai tverti, šatra, sklenda“ LKŽ_e – *varas* (< *verti* „daryti (atidaryti arba uždaryti)“ LKŽ_e) „senovinis medinis durų įtvoras“ LKA I 56.

Dvi homonimų eilutes sudaro terminai, turintys suvienodėjusias šaknis, pvz.: *kaištis* (< *kaišti* 1. „skusti, gremžti“; 4. „kasti“ LKŽ_e) „kastuvas“ LKŽ_e – *kaištis* (< *kišti* 1. „murdyti grūsti“; 7. „sklęsti“ LKŽ_e) „stumiamasis skląstis“ LKA I 41, LKŽ_e; *laužas* (< *lūžti* „nuo lenkimo, spaudimo trūkti į dalis“ LKŽ_e) „sena, sukrypusi troba, lūšna“ LKŽ_e – *laužas* (< *laužti* „lenkiant dalyti į gabalus“ LKŽ_e) „dalba, štanga, dura“ LKŽ_e.

Kaip matyti, dalis šių homoniminių terminų yra pateikti tuose pačiuose lizduose. Tačiau remiantis skirtingomis pamatinių žodžių reikšmėmis šiuos terminus reikėtų laikyti darybiniais homonimais.

Aptariamų homonimų grupėje pasitaiko **etimologinių**, t. y. skirtingos kilmės, **homonimų**. Šios grupelės terminai išorinį panašumą turi ir dėl įvairių fonetinių pakitimų (4 eilutės), pvz.: *ėvelis* (< *gėvelis*) „statusis stogo galas, skliautai“ LKŽ_e, „dvi sukaltos kartelės, kurios žargdinamos ant kraiko, kad vėjas nedraskytų, žirglys, žirgelis, žirgulis“ LKŽ_e – *ėvelis* (vok. *Hebel*) „dalba, svirtis“ LKŽ_e; *lušokas* „stakta“ LKŽ_e – *lušokas* (< *lušėkas*) „anga dūmams išeiti“ LKŽ_e; *pantas* (< la. *pants*) „šieno šalinė, prėslas, nampusė“ LKŽ_e – *pantas* (< *pinti* 1. „daryti daiktą perkaišant kuo“) „skeršinis, jungiantis trobesio sparus, gegnes“ LKŽ_e; *skliautas* „dangus“ LKA I 43, LKŽ_e – *skliautas* (< *skliutas*) „plačių ašmenų kirvis rąstams tašyti ar dailinti“ LKA I 88.

IŠVADOS

1. Daugiareikšmę statybos liaudies terminiją sudaro įvairialypiais ryšiais susiję terminai. Artimas sąvokas įvardijančių daugiareikšmių terminų grupę daugiausiai sudaro priklausymo, paskirties ir sudėties skiriamųjų semų turintys daugiareikšmiai terminai.

2. Nemaža daugiareikšmių terminų dalis yra asociaciniais ryšiais susiję terminai. Tokių daugiareikšmių terminų porų nariai yra motyvuoti kitų narių pavadinimais. Metoniminių terminų grupę daugiausia sudaro visumos ir dalies santykiais susiję daugiareikšmiai terminai. Mažiausiai yra medžiagos ir gaminio santykiu susijusių ar įrankio ir veiksmo padarinio santykiu susijusių terminų.

3. Metaforiniais ryšiais susijusių daugiareikšmių terminų grupę sudaro išorės formos, paskirties, sudėties ir asociacinio panašumo semomis susiję įprastas statybos sąvokas įvardijantys ir metaforiniai terminai.

4. Didelę daugiareikšmių terminų dalį sudaro terminai su neaiškiomis reikšmių sąsajomis. Skirtingo reikšmės branduolio daugiareikšmiai terminai daugiausia turi bendrų reikšmės periferijos požymių, žyminčių paskirtį, vietą, formą ir sudėtį. Daugiareikšmiai metaforiniai terminai turi bendrų šalutinių išorės panašumą, užimamos vietos panašumą, paskirties panašumą ir asociacinį panašumą žyminčių semų.

5. Homoniminių terminų grupėje vyrauja darybiniai homonimai, kuriuos sudaro fonetinių šaknies ar kamieno sutapimą turintys terminai. Žymiai rečiau pasitaiko etimologinių homonimų.

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

- LKŽ: *Lietuvių kalbos žodynas*. Kaunas, 1947. T.1. Vilnius, 1969. T.2. Vilnius, 1956. T.3. Vilnius, 1957. T.4. Vilnius, 1959. T.5. Vilnius, 1962. T.6. Vilnius, 1966. T.7. Vilnius, 1970. T.8. Vilnius, 1973. T.9. Vilnius, 1976. T.10. Vilnius, 1978. T.11. Vilnius, 1981. T.12. Vilnius, 1984. T.13. Vilnius, 1986. T.14. Vilnius, 1991. T.15. Vilnius, 1995. T.16. Vilnius, 1996. T.17. Vilnius, 1997. T.18. Vilnius, 1999. T.19. Vilnius, 2002. T.20.
- LKŽe 2005: *Lietuvių kalbos žodynas* (I–XX, 1941–2002). Vilnius. Interneto prieiga: <[http:// www.lkz.lt](http://www.lkz.lt)>.
- LKA I 1977: *Lietuvių kalbos atlasas* 1. *Leksika*. Vilnius.
- Gudavičius A. 2007: Gretinamoji semantika, Šiauliai.
- Jakaitienė E. 2010: *Leksikologija*. Vilnius.
- Jakaitienė E. 1988: *Leksinė semantika*. Vilnius.
- Keinys St. 1980: *Terminologijos abėcėlė*. Vilnius.
- LKE 1999: *Lietuvių kalbos enciklopedija*. Vilnius.
- Stunžinas R. 2008: Variantiniai statybos liaudies terminai *Lietuvių kalbos žodyne – Terminologija* 15, 111–131.
- Urbutis V. 2009: *Žodžių darybos teorija*. Vilnius.
- Головин Н. 1987: *Лингвистические основы учения о терминах*, Москва.
- Гринев С. 1990: *Введение в терминоведение*. Москва.

POLYSEMOUS AND HOMONYMOUS FOLK TERMS OF BUILDING

This article deals with 350 cases of polysemy and homonymy in folk terminology of construction presented in *Lietuvių kalbos žodynas* (*Dictionary of Lithuanian*) (LKŽ) and *Lietuvių kalbos atlasas* (*Atlas of the Lithuanian Language*) (LKA). Terms with correlation of meanings are treated as polysemous and terms having coincidental phonetic similarity are viewed as homonymous. The absolute majority of terms researched are polysemous. Homonymous terms make up less than 3 percent of terms researched.

Polysemous folk terminology of construction consists of terms connected by various relations.

The major group of polysemous terms which name similar concepts consists of terms with distinctive semes of purpose (*namas* 'dwelling house' LKA I 34, LKŽe – 'a separate small building with a cooker to be used in summer' LKŽe), quality (*abarės* 'animal shed' LKA I 50 – 'a large cowshed' LKA I 50), composition (*grinda* 'wooden floor' LKŽe – 'clay floor' LKŽe), dependence (*krosnis* 'stove for house heating and bread baking' LKA I 42 – 'stove in a barn for grain drying' LKA I 65).

Terms with various associative relations make up a big group of polysemous terms.

Meanings of terms in this group are motivated by meanings of other terms according to their similarity or logical relation. This group comprises terms having metaphorical or metonymical relations. The subgroup of metonymical terms consists mostly of polysemous terms with whole-part relations (*gryčia* 'one end of a dwelling house' LKA I 34, LKŽe – 'a whole dwelling house' LKA I 34). The subgroup of polysemous terms with metaphorical relations consists of ordinary terms and metaphorical terms of building which have similarity of form (*čerpė* 'tile for stove building' LKŽe – 'niche in the wall of a stove' LKŽe), purpose (*durelės* 'the back door of a dwelling house' LKŽe – 'stove door' LKŽe) or composition (*grendymas* 'clay floor' LKA I 37 – 'stove floor' LKA I 43).

Polysemous terms with unclear relations of meaning make up another big group. Such terms have a different nucleus of the meaning with similar features of peripheral meaning, which indicate the usage (*pamatas* 'foundation log' LKA I 35 – 'stones under a wall' LKA I 35), place (*užlangė* 'shelf above a window' LKŽe – 'windowsill on the outside' LKŽe), form (*lota* 'bar to press straw when thatching a roof' LKŽe – 'board' LKŽe). Polysemous metaphorical terms have common secondary senses marking exterior similarity (*kepurė* 'the last row of logs on all four walls of a house' LKŽe – 'hood above cooking stove' LKŽe), similarity of location (*žandas* 'side of a tool' LKŽe – 'opening next to a hob of the stove' LKŽe), similarity of usage (*pamatas* 'bottom part of a building' LKŽe – 'stove bottom' LKA I 43) or associative similarity (*žirgas* 'pole for roofing' LKŽe – 'pole for propping up a drying frame' LKŽe).

Derived homonyms with phonetic congruence of root or stem prevail in the group of homonymous terms: *lipinė* (< *lipti* 'to stick to something' LKŽe) 'a small cottage stuck together from various bits' LKŽe – *lipinė* (< *lipti* 'to step over, to climb' LKŽe) 'a plank or steps for climbing over the fence' LKŽe. Etymological homonyms are much rarer: *pantas* (< Latvian *pants*) 'hay storage' LKŽe – *pantas* (< *pinti* 1. 'to pleach, to weave') 'spar connecting rafters of a building' LKŽe).

Gauta 2009-11-20

Robertas Stunžinas
Lietuvių kalbos institutas
P. Vileišio g. 5, LT-10308 Vilnius
E. paštas: robertasst@lki.lt